O‘ZBEKISTONDA FUTBOL MAKTABLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH, YOSH ISTE’DODLARNI SARALASH VA UZLUKSIZ TAYYORLASH TIZIMI

Daniyarov Rustam Jamshid o‘g‘li
Shermatov Shuxrat To‘lqinovich
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat fakulteti 25/9-guruh talabalari
https://doi.org/10.5281/zenodo.24531587

Annotatsiya. *Maqolada O‘zbekistonda futbol maktablari faoliyatini takomillashtirish, yosh iste’dodlarni saralash va ularni professional sportga tayyorlashning ilmiy-metodik asoslari yoritilgan. Futbol maktablari va akademiyalar o‘rtasidagi uzviylik, mashg‘ulotlarni yosh xususiyatlariga mos tashkil etish, texnik-taktik tayyorgarlik, zamonaviy seleksiya usullari va futbol infratuzilmasini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan.*
Kalit so‘zlar: *futbol maktabi, futbol akademiyasi, yosh futbolchilar, iste’dodlarni saralash, texnik-taktik tayyorgarlik, sport zaxirasi, mashg‘ulot metodikasi, futbol infratuzilmasi.*
Аннотация. *В статье рассматриваются научно-методические основы совершенствования деятельности футбольных школ Узбекистана, отбора юных талантов и подготовки футболистов к профессиональному спорту. Анализируются преемственность между футбольными школами и академиями, организация тренировок с учётом возрастных особенностей, технико-тактическая подготовка, современные методы селекции и развитие футбольной инфраструктуры.*
Ключевые слова: *футбольная школа, футбольная академия, юные футболисты, отбор талантов, технико-тактическая подготовка, спортивный резерв, методика тренировок, футбольная инфраструктура.*
Abstract. *This article examines the scientific and methodological foundations for improving football schools in Uzbekistan, identifying young talent, and preparing players for professional football. It discusses continuity between football schools and academies, age-appropriate training, technical and tactical development, modern talent identification, and football infrastructure.*
Keywords: *football school, football academy, young footballers, talent identification, technical and tactical training, sports reserve, training methodology, football infrastructure.*

Kirish. Futbol mamlakatda ommaviy sportni rivojlantirish, yoshlarni sog‘lom turmush tarziga jalb etish hamda professional sport uchun iqtidorli sportchilar zaxirasini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Futboldagi yuqori natijalar nafaqat professional jamoalar faoliyatiga, balki bolalar va o‘smirlarni tayyorlash tizimining sifati, murabbiylarning kasbiy mahorati va sport infratuzilmasining rivojlanganligiga ham bog‘liq.

Futbol maktablari yosh futbolchilarning dastlabki tayyorgarligini ta’minlaydigan, ularning jismoniy imkoniyatlari va futbolga moyilligini aniqlaydigan muhim sport-ta’lim muassasalaridir. Bu muassasalarda bolalar futbol texnikasini o‘rganadi, individual va jamoaviy harakat ko‘nikmalarini shakllantiradi hamda sport intizomiga odatlanadi. Shu sababli futbol maktablari faoliyatini takomillashtirish masalasi mamlakat futbolining uzoq muddatli rivojlanishi bilan bevosita bog‘liq.

O‘zbekistonda futbol-ta’lim muassasalari tarmog‘ini rivojlantirishning muhim huquqiy asoslaridan biri Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 9-sentabrdagi 458-son qaroridir. Mazkur hujjat futbol akademiyalari va futbol maktablarining maqomi, vazifalari hamda faoliyatini tashkil etish tartibini belgilaydi. 2025-yil 9-oktabrdagi 634-son qaror bilan unga futbol maktablariga qabul qilish va Milliy futbol markazi faoliyati bilan bog‘liq ayrim o‘zgartirishlar kiritilgan [1; 2].

Shu nuqtayi nazardan, futbol maktablarining faoliyatini faqat mashg‘ulot o‘tkazish bilan cheklamasdan, yosh iste’dodlarni aniqlash, ularning bosqichma-bosqich rivojlanishini nazorat qilish va yuqori tayyorgarlik bosqichlariga o‘tishini ta’minlaydigan yaxlit tizim sifatida o‘rganish zarur.

Futbol maktablari faoliyatining samarali tashkil etilishi uchun ularning vazifalari, qabul mezonlari, mashg‘ulot jarayoni va yuqori bosqichdagi sport-ta’lim muassasalari bilan hamkorligi aniq belgilangan bo‘lishi zarur.

Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 9-sentabrdagi 458-son qarorida O‘zbekiston futbol assotsiatsiyasi tizimidagi futbol akademiyalari ro‘yxati tasdiqlangan. Hujjatda Qoraqalpog‘iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridagi futbol akademiyalari hamda futbol maktablarining tashkiliy faoliyati nazarda tutilgan. Futbol maktablarining asosiy vazifalaridan biri iqtidorli yoshlarni aniqlash va boshlang‘ich futbol tayyorgarligidan o‘tkazish orqali hududiy futbol akademiyalariga nomzodlar yetkazib berishdan iborat [1].

2025-yil 9-oktabrdagi 634-son qaror bilan futbol maktablariga iqtidorli va tegishli qobiliyatga ega, o‘yin amaliyoti sinovidan muvaffaqiyatli o‘tgan o‘g‘il bolalar va qizlarni boshlang‘ich tayyorlov guruhlariga qabul qilish tartibi belgilandi [2]. Bu yondashuv futbol maktablarida saralash jarayonini aniq mezonlar asosida tashkil etish zarurligini ko‘rsatadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 3-noyabrdagi PQ-355-son qarorida futbol-ta’lim muassasalari tarmog‘ini kengaytirish, hududiy akademiyalar infratuzilmasini mustahkamlash, zamonaviy tayyorgarlik usullarini joriy etish va futbolchilarni saralash jarayonlarini takomillashtirish vazifalari belgilangan [3].

Mazkur hujjatlar asosida futbol maktablarini bolalarning dastlabki tayyorgarligi, hududiy akademiyalarni ixtisoslashgan rivojlanish, Respublika futbol akademiyasini esa istiqbolli futbolchilarni yuqori sport bosqichlariga tayyorlash bilan bog‘liq tizim doirasida ko‘rib chiqish mumkin. Bunday uzviylik yosh sportchilarning rivojlanish yo‘lini rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega.

Futbol maktablari faoliyatining muhim yo‘nalishlaridan biri iqtidorli bolalarni aniqlash va ularning imkoniyatlarini to‘g‘ri baholashdir. Saralash jarayonida faqat bolaning dastlabki jismoniy ko‘rsatkichlari yoki tez yugurish qobiliyatiga tayanish yetarli emas. Harakat koordinatsiyasi, to‘pni boshqarish, vaziyatni anglash, o‘yin qarorlarini qabul qilish, o‘rganish qobiliyati va futbolga bo‘lgan qiziqish ham hisobga olinishi lozim.

Boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichida bolalarning to‘pni olib yurish, uzatish, qabul qilish, darvozaga zarba berish va maydonda to‘g‘ri joylashish ko‘nikmalari shakllantiriladi. Mazkur harakatlar kichik guruhlardagi o‘yinlar, juftlik mashqlari va sodda taktik topshiriqlar orqali o‘rgatilishi mumkin.

R.I. Nurimovning *Futbol nazariyasi va uslubiyati* darsligida futbol texnikasi va taktikasi, jismoniy tayyorgarlik, musobaqa faoliyatini pedagogik nazorat qilish hamda mashg‘ulotlar metodikasiga oid masalalar yoritilgan [5]. Ushbu yo‘nalishlar futbol maktablarida o‘quv jarayonini tashkil etishning nazariy asosini tashkil qiladi.

Saralash jarayonida bir martalik sinov bilan cheklanmasdan, bolaning o‘sish dinamikasini muntazam kuzatish maqsadga muvofiq. Ayrim bolalarda texnik ko‘nikmalar tez shakllansa, boshqalarida o‘yin vaziyatini tushunish yoki jismoniy tayyorgarlik asta-sekin rivojlanishi mumkin. Shuning uchun tanlov mezonlari bolalarning yosh xususiyatlarini va individual rivojlanish sur’atlarini hisobga olishi lozim.

Bundan tashqari, futbol maktablarida qizlarning futbol bilan shug‘ullanishi uchun teng imkoniyatlar yaratish, mashg‘ulotlarni ularning tayyorgarlik darajasiga moslashtirish va xavfsiz sport muhitini ta’minlash muhimdir.

Yosh futbolchilarni tayyorlash jarayoni jismoniy, texnik, taktik va psixologik tayyorgarlikning o‘zaro bog‘liqligiga asoslanishi zarur.

Jismoniy tayyorgarlik doirasida tezkorlik, chaqqonlik, koordinatsiya va yoshga mos chidamlilik rivojlantiriladi. Yuklama bolalarning rivojlanish darajasiga mos bo‘lishi hamda tiklanish uchun yetarli vaqt ajratilishi kerak. Boshlang‘ich bosqichda murakkab va haddan tashqari yuqori intensivlikdagi mashqlar o‘rniga harakat ko‘nikmalarini to‘g‘ri shakllantirishga ustuvor ahamiyat berish maqsadga muvofiq.

Texnik tayyorgarlik to‘pni qabul qilish, uzatish, olib yurish, zarba berish va himoyalanish harakatlarini izchil o‘rgatishga qaratiladi. Mashqlar avval oddiy sharoitda bajarilib, keyinchalik raqib qarshiligi, vaqt cheklovi va o‘zgaruvchan o‘yin vaziyatlari bilan murakkablashtiriladi.

Taktik tayyorgarlik o‘yin vaziyatini anglash, bo‘sh hududga chiqish, sheriklar bilan hamkorlik qilish, hujum va himoyaga o‘tish kabi ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Kichik maydondagi o‘yinlar va son jihatdan teng bo‘lmagan guruhlardagi topshiriqlar futbolchilarning qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishda foydali bo‘lishi mumkin.

Psixologik va tarbiyaviy tayyorgarlik esa intizom, jamoaviy mas’uliyat, o‘ziga ishonch, muvaffaqiyatsizlikdan xulosa chiqarish va sport etikasi tamoyillarini shakllantirishga xizmat qiladi.

A. Tulyaganovning 2025-yilda nashr etilgan *O‘quv mashq bosqichida mashg‘ulotlarni tashkil etish (futbol)* o‘quv qo‘llanmasida futbolchilarni tayyorlash, texnik va taktik mashqlarni tanlash hamda o‘quv-mashg‘ulot jarayonini tashkil etish masalalari yoritilgan [6]. Ushbu manba mashg‘ulotlarni sportchilarning tayyorgarlik bosqichiga muvofiq rejalashtirishda qo‘llanishi mumkin.

Yosh futbolchilarni professional sportga yo‘naltirish uchun futbol maktablari, hududiy akademiyalar, professional klublar va milliy terma jamoalar tayyorgarligi o‘rtasida uzviylikni kuchaytirish zarur.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 20-martdagi PQ-136-son qarorida mahallalarda futbol infratuzilmasini rivojlantirish, yosh iste’dodlarni aniqlash va ularni futbol maktablari hamda akademiyalariga yo‘naltirish vazifalari belgilangan. Qarorda 12–15 yoshli yoshlar o‘rtasida “Mahalla ligasi” musobaqalarini tashkil etish ham nazarda tutilgan [4]. Bu mahallalardagi ommaviy futbolni iqtidorli yoshlarni aniqlash tizimi bilan bog‘lash imkonini beradi.

Uzluksiz tayyorlashning metodik modeli quyidagi ketma-ketlikda ifodalanishi mumkin:

Mahalla va umumta’lim maktablari → futbol maktablari → hududiy futbol akademiyalari → Respublika futbol akademiyasi va professional klublar → milliy terma jamoalar.

Mazkur sxema turli bosqichlarning o‘zaro bog‘liqligini ifodalovchi taklif etilayotgan metodik model hisoblanadi. Har bir futbolchining yo‘li individual bo‘lib, keyingi bosqichga o‘tish tegishli saralash, tayyorgarlik darajasi va mavjud imkoniyatlarga bog‘liq.

2025-yil 9-oktabrdagi 634-son qaror bilan Milliy futbol markazi faoliyatining tashkiliy asoslari belgilangan. Markaz tizimida Respublika futbol akademiyasi, sport tibbiyoti va reabilitatsiya markazi, futbol mutaxassislarini tayyorlash va ilmiy-tadqiqot markazi hamda raqamli futbol bilan bog‘liq tuzilmalar faoliyatini muvofiqlashtirish nazarda tutilgan [2]. Ushbu tuzilmalarning o‘zaro hamkorligi futbolchilarni tayyorlash, sport salomatligini nazorat qilish, murabbiylar malakasini oshirish va raqamli tahlildan foydalanish uchun tashkiliy imkoniyat yaratadi.

Futbol maktablari faoliyatini samarali tashkil etishda bir nechta yo‘nalishga e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Birinchidan, murabbiylarning malakasini muntazam oshirish va ularning zamonaviy o‘qitish metodlaridan foydalanishini qo‘llab-quvvatlash zarur. Ikkinchidan, futbolchilarning texnik va jismoniy tayyorgarligini kuzatish, natijalarni muntazam qayd etish hamda individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish lozim. Uchinchidan, sport maydonlari, jihozlar, tibbiy nazorat va tiklanish sharoitlarini yaxshilash muhimdir.

To‘rtinchidan, futbol maktablari faoliyatini baholashda faqat musobaqadagi g‘alabalar soniga tayanmaslik kerak. O‘quvchilarning texnik rivojlanishi, mashg‘ulotlarda qatnashishi, jismoniy

tayyorgarligi, keyingi akademiyalarga o‘tish darajasi va sportda davom etishi kabi ko‘rsatkichlar ham hisobga olinishi lozim.

Beshinchidan, futbolchilarni tayyorlash jarayoniga raqamli kuzatuv va tahlil vositalarini bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiq. Bunda futbolchilarning rivojlanishiga oid ma’lumotlarni muntazam yig‘ish, saralash mezonlarini shaffof qilish va bolaning shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilishga alohida e’tibor berilishi kerak.

Xulosa. O‘zbekistonda futbol maktablari faoliyatini takomillashtirish yosh iste’dodlarni aniqlash, ularning texnik-taktik mahoratini rivojlantirish va professional futbol uchun sifatli sport zaxirasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Amaldagi me’yoriy hujjatlarda futbol maktablari, hududiy akademiyalar va Respublika futbol akademiyasi faoliyatining tashkiliy asoslari, yosh futbolchilarni saralash hamda futbol infratuzilmasini rivojlantirish vazifalari belgilangan. Ushbu imkoniyatlardan samarali foydalanish uchun mashg‘ulotlarni yosh xususiyatlariga mos tashkil etish, murabbiylar malakasini oshirish, jismoniy va texnik tayyorgarlikni muntazam nazorat qilish hamda futbol maktablari bilan akademiyalar o‘rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash zarur.

Shuningdek, mahallalardagi ommaviy futbolni sport-ta’lim muassasalari bilan bog‘lash, qizlar va o‘g‘il bolalar uchun teng imkoniyatlar yaratish, zamonaviy seleksiya va raqamli monitoring usullaridan foydalanish istiqbolli yo‘nalishlar hisoblanadi.

Umuman olganda, futbol maktablari faoliyatining samaradorligi moddiy-texnik sharoitlar bilan bir qatorda, murabbiylik metodikasi, ta’lim va tarbiya uyg‘unligi hamda yosh futbolchilarning individual rivojlanishini muntazam kuzatishga bog‘liq. Ushbu yo‘nalishlarni takomillashtirish O‘zbekiston futbolining uzoq muddatli rivojlanishi uchun zarur shartlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 9-sentabrdagi 458-son qarori. *O‘zbekiston futbol assotsiatsiyasi tizimidagi futbol akademiyalari va futbol maktablari faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida* (keyingi o‘zgartirish va qo‘shimchalar bilan). — URL: https://lex.uz/uz/acts/-6602590
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 3-noyabrdagi PQ-355-son qarori. *Futbol-ta’lim muassasalari tarmog‘ini kengaytirish hamda xalqaro standartlarga mos keladigan futbol infratuzilmasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.* — URL: https://lex.uz/uz/acts/-6652964
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 20-martdagi PQ-136-son qarori. *Mahallalarda futbol infratuzilmasini rivojlantirish va tarmog‘ini kengaytirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.* — URL: https://lex.uz/uz/docs/-6849189
4. Nurimov R.I. *Futbol nazariyasi va uslubiyati.* Darslik. — Toshkent: ITA-PRESS, 2015. — 365 b.
5. Tulyaganov A.A. *O‘quv mashq bosqichida mashg‘ulotlarni tashkil etish (futbol): futbolchilar tayyorlashning o‘ziga xos xususiyatlari.* O‘quv qo‘llanma. — Toshkent: Evrika nashriyot-matbaa uyi, 2025. — 203 b.